

Sanja Zubčić
Rijeka

FILOLOŠKO BLAGO LOVRANŠĆINE

Zbornik Lovranščine, knj. 3,
Katedra Čakavskoga sabora Lovranščine, 2014., ur. I. Eterović

Katedra Čakavskoga sabora Lovranščine relativno je mlada katedra, osnovana 2009. godine. Usprkos kratkom razdoblju djelovanja, ostavila je iza sebe velika i važna postignuća: organizirala je tri znanstvena skupa i u vlastitoj izdavačkoj djelatnosti objavila osam knjiga. Svoju širu društvenu aktivnost usmjerila je na osnovnoškolce Lovranščine za koje su organizirane dvije kreativne proljetne radionice. Programsko je opredjeljenje Katedre da se znanstveni skupovi organiziraju svake druge godine i da radovi izloženi na svakom od skupova budu objavljeni u publikaciji naslovljenoj *Zbornik Lovranščine*. Osim tih priloga koji čine srž zbornika, u nj ulaze i drugi tekstovi, tipa izvješća, prikaza, obavijesti, osvrti i sl. o tome što se na Lovraščini radi ili što se o njoj piše. U tom smislu *Zbornik* će Lovranščine, bude li uspio zadržati tempo izlaženja, nedvojbeno postati svojevrsna lovranska enciklopedija.

Posljednji je znanstveni skup lovranske Katedre nosio naslov *Lovran u riječi, riječ u Lovranu*, a bio je održan 20. travnja 2013. godine. Treća je knjiga *Zbornika Lovranščine* zapravo zbornik radova s toga skupa. Urednik zbornika je Igor Eterović, a članovi Uredništva zbornika su: Robert Doričić, Ivana Eterović, Vjekoslava Jurdana i Cvjetana Miletić. Već je iz samoga naziva skupa razvidno da je bio posvećen primarno filološkim temama, a vrela za istraživanje velikom je broju istraživača bilo djelo *Kvaderna kapitula lovranskoga* što ga je za tisak priredio Damir Viškanić, a otisnut je 2002. godine u nakladi Katedre Čakavskoga sabora Opatije.

Zbornik je koncipiran u tri osnovna dijela. U uvodnom nam se dijelu obraćaju Cvjetana Miletić i urednik *Zbornika* – Igor Eterović. Središnji dio knjige naslovljen je *Rasprave i članci*, a čini ga jedanaest radova. Završni dio knjige namijenjen je osvrtima, prikazima i izvješćima, kojih ima ukupno trinaest. *Zbornik* ukupno obasiže 363 stranice teksta opremljene brojnim slikama.

Od ukupno jedanaest objavljenih radova njih je čak devet posvećeno filološkim temama. Filologija podrazumijeva i studij jezika i studij književnosti, a kako je svih devet fi-

loloških radova posvećeno jeziku, bilo bi preciznije nazvati ih jezikoslovnima. O vrijednoj je književnosti koja je nastajala na liburnijskom prostoru i čija djela su utkana u temelje hrvatske književnosti, a čiji su autori Zoran Kompanjet, Viktor Car Emin, Drago Gervais i dr. već dosta pisano i taj je dio filologije temeljito istražen. Analizira li se struktura tih jezikoslovnih radova, evidentno je da su samo dva rada posvećena suvremenoj govornoj situaciji. Radi se o radu dviju mladih znanstvenica, dr. sc. Ivane Nežić i Mirjane Crnić Novosel, prof., naslovljenu *Pun naručaj nepozabjenih lovranskeh besed*, i o prilogu dvaju aktivnih Lovranaca, Igora Eterovića, prof., i Frane Babića, o toponimiji Tuliševice. I. Nežić i M. Crnić Novosel analiziraju jezik zbirke dviju lovranskih pjesnikinja, Marije Aničić i Milice Tuševljak i uspoređuju ga s lovranskim govorom opisanim u stručnoj dijalektološkoj literaturi. Analizom pjesničkih uradaka potvrđeno je da su pisane lovranskom čakavštinom, a vrlo je vrijedan materijal što su ga autorice ekscerpirale, čime su doprinijele istraženosti lovranskoga govora. I. Eterović i F. Babić poduzeli su temeljito arhivsko i terensko istraživanje toponimije Tuliševice. Na temelju prikupljene građe u terenskim istraživanjima te u računalnim bazama izdvojili su toponime i potom ih analizirali s triju aspekata: geografskoga, povijesnoga i jezičnoga. Sva je građa naglašena i opisana po valjanim kriterijima onomastike kao znanstvene discipline. Svojom temeljitošću i slojevitošću ovaj je rad i metodološki predložak za daljnja istraživanja pa se nadamo da je ovo uistinu, kako autori u naslovu rada kažu, samo jedan od priloga i početak sustavnom istraživanju toponimije Lovranščine.

Preostalih je sedam radova usmjereno na jezičnu povijest, s time da je čak polovica od njih posvećena analizi nekoga od jezičnih segmenata prethodno spominjane *Kvaderne kapitula lovranskoga*. Dr. sc. Sanja Holjevac i dr. sc. Anastazija Vlastelić promatrane su *Kvaderne* kao izvor za istraživanje hrvatske jezične povijesti. Na odabranim su fonološkim, morfološkim i sintaktičkim značajkama autorice pokazale da jezična osnovica glagoljične *Kvaderne* u znatnoj mjeri odražava značajke liburnijske čakavštine, ali su zabilježeni i odmaci u smislu kreiranja književne nadgradnje, a upravo se u tom dijelu vidi znatno oslanjanje na ćirilometodsku tradiciju, ne samo kroz odabir glagoljskoga pisma kao medija zapisivanja već i kroz nekoliko tipične značajke crkvenoslavenske jezične norme. Vrijednost je ovoga rada postavljanje *Kvaderne* u širi kontekst jezične povijesti u kojem se povijest hrvatskoga jezika u cjelini spoznaje kroz niz manjih pojedinačnih priloga i pojedinačnih jezičnih realija.

Posebnu su pozornost sintaksi *Kvaderne* posvetile dr. sc. Ana Kovačević i dr. sc. Lucija Turkalj sa Staroslavenskoga instituta u Zagrebu. One su istražile sintaksu padežnih i glagolskih oblika, negaciju, položaj atributa u imenskoj skupini te izricanje posvojnosti. Analizom su potvrđeni očekivani sintaktički obrasci, no potvrđena je i novina koje nema u ostalim tekstovima, a to je ponavljanje niječnice ispred finitnoga i nefinitnoga dijela istoga glagolskoga oblika u pogodbenim rečenicama. Takva konstrukcija potvrđena u *Kvaderni* daje naslutiti da će je biti i u drugim tekstovima, a autorice udvajanje negacije povezuju s fenomenom usmenosti. Naime, tekstovi su se čitali i da recipijentima obavijest bude jasna, ponavljalo se ono što je bitno, u ovom slučaju negacija.

Dr. sc. Nina Spicijarić Paškvan bavila se talijanizmima u *Kvaderni*. Termin talijanizam pritom pokriva posuđenice iz raznih romanskih idioma s kojima je hrvatska kultura dolazila u dodir, poput mletačkoga, tršćanskoga, furlanskoga ili talijanskoga jezika. Autorica je ovoga priloga iz *Kvaderne* izdvojila 63 romanizma iz različitih semantičkih polja, svakomu je od leksema navedeno značenje te potvrda iz *Kvaderne*, a nakon toga i etimološka obrada leksema. Potvrđeno je da u *Kvaderni* ima mnogo najnovijih romanizama, najčešće preuzetih iz mletačkoga, a velik dio tih leksema i danas čini leksički fond liburnijskih čakavskih govora. Posljednji prilog kojemu je *Kvaderna* vrelo jest onaj dr. sc. Anđele Frančić o osobnim imenima u matičnoj knjizi krštenih što je uvrštena u *Kvadernu*. Anđela je Frančić jedna od eminentnijih hrvatskih onomastičara koja je u ovom zborniku pozornost usmjerila na strukturu osobnih imena krštenika, njihovih roditelja i kumova. Imena se analiziraju strukturno i statistički, a osobito je zanimljiv dio koji se odnosi na fenomen nasljednosti imena, koji je bio čest, a u ruralnim sredinama jest i danas. Zanimljivo je, premda ne i neočekivano da je najčešće muško ime, i u krštenika i očeva i kumova Ivan, dok u žena nemamo takvu jedinstvenost već je najčešće ime kršenih djevojčica Margareta / Margarita, najčešće ime majki je Kate ili Katarina, a kuma Jele / Jelena / Jela. Najčešća su dakako kršćanska imena. Specifično je to da nije zabilježeno mnogo pojava koje su inače izuzetno česte da bi dijete naslijedilo ime po roditelju, najčešće po ocu. Toga u *Kvaderni* ima malo i također je specifikum. Rijetko se je ime nadijevalo i po imenu kuma, a na nadijevanje imena najveći je utjecaj imao crkveni kalendar.

Ovaj rad otvara i drugu veliku cjelinu radova, a to su radovi posvećeni onomastici. Antroponimijom ili osobnim imenima bavio se i autorski tim dr. sc. Ivane Eterović i Roberta Doričića, marnoga istraživača jezičnoga i etnografskoga blaga Liburnije. Autori su istražili zbirku isprava lovranskoga notarskoga ureda koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci i ekscerpirali onomastičku građu iz najstarijega dijela fonda, koja datira u drugu polovicu 18. stoljeća. Analizirana su osobna imena, prezimena i nadimci zabilježeni u oporukama pisanim talijanskim jezikom. Analizom je utvrđeno da su osobna imena podrijetlom kršćanska, a tvorbom hrvatska. Zabilježena je i jaka tendencija imenovanja djece, osobito muške, prema djedu ili ocu te činjenica da su nadimci značenjski izjednačeni s prezimenima. Potvrđeno je i da je većina zabilježenih prezimena iz isprava lovranskoga notarskoga ureda očuvana na području Lovranščine, Mošćeništine i Veprinštine i u prvoj polovici 20. stoljeća, čime je potvrđen višestoljetni kontinuitet prezimenskoga fonda.

Ono što je znakovito i bitno razlikovno u odnosu na antroponimijsku građu zapisanu u *Kvaderni* jest to da se u ovom, novijem materijalu obilno potvrđuje fenomen nasljeđivanja imena čega je u starijem dokumentu bilo mnogo manje.

U zborniku su objavljena i dva rada koja sežu u jezičnu povijest, ali se ne dotiču *Kvaderne*. Radi se o radovima dr. sc. Jasne Vince i dr. sc. Matea Žagara. Jasna je Vince analizirala *Jedan šaljivi tekst o Lovrancima* što ga je prije stotinjak zabilježio i akcentirao Josip Ribarić. Autorica je detaljno analizirala jezik toga teksta i utvrdila da nema bitnih razlika u odnosu na suvremeni lovranski govor. Osobita je važnost ovoga priloga u tome što je radu pridan i rječnik svih leksema potvrđenih u tekstu te prijepis i dosad neobjavljen faksimil originalnoga Ribarićeva zapisa.

Mateo Žagar, jedan od najeminentnijih hrvatskih paleoslavista, pozabavio se četirima glagoljskim abecedarijima iz 15. st. koji su ugrebeni u zidne slike lovranske župne crkve Svetoga Jurja. Lovranski se abecedariji uspoređuju sa sličnima, ponajprije s najstarijim – Ročkim glagoljskim abecedarijem iz 12. st., a autor ih analizira sa suvremenoga grafolin-gvističkoga aspekta otvarajući vrata nekim novijim interpretacijama i datacijama tekstova.

S obzirom na činjenicu da su grafiti uparani u freske kojima se primarno bavi povijest umjetnosti, na tragu je ovoga rada i jedini prilog iz te znanstvene discipline, rad Mateje Jerman, prof., naslovljen *Prilog poznavanju liturgijskih predmeta od plemenitih metala župne crkve Svetog Jurja u Lovranu*. Autorica je obradila desetak liturgijskih predmeta, od čega su dva dosad neobjavljena. Radi se o pokaznici i kaležu za koje autorica ističe da su vrijedni zlatarski radovi koji zbog sačuvanih imena i godina njihovih donatora svjedoče o Lovranu kao značajnom zbornom kaptolu te kasnije i važnom lječilišnom odredištu liburnijske obale.

Autorski dvojac Sanja Biloš Žigulić, mag. oec., i dr. sc. Roberto Žigulić pozabavili su se stanovnicima Lovrana, ljudima koji ondje žive, stvaraju i grade povijest mjesta. Ovaj je opsežan rad rezultat temeljite analize rodoslovnih podataka iz lovranskih matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih, kao i postojećih stališa duša onih koji su u 19. stoljeću obitali u užoj lovranskoj gradskoj jezgri. Popisujući i opisujući sudbine kuća, obitelji i pojedinaca koji su u njima živjeli, autori daju sustavnu i temeljitu sliku povijesti manje sredine i svih udesa koji su je zadesili. Takvih malih povijest ima svako mjesto no mali broj mjesta ima ovako sistematiziranu i usustavljenu povijest pa bi bilo vrlo važno nastaviti istraživanja i ponuditi cjelovitu sliku mikropovijesti Lovrana.

Treći i posljednji dio zbornika specifikum je *Zbornika Lovranščine*. Naime, u njemu se prikupljaju osvrti i izvješća na događaje koji su održani u Lovranščini, kako je to uobičajeno i u drugim publikacijama sličnoga tipa, ali su dodani i prikazi publikacija koje se na bilo koji način dotiču Lovranščine. Radi se o nemalom poslu prikupljanja i analiziranja koji je usto izuzetno važan jer se njime *Zbornik Lovranščine* pokazuje kao središnja publikacija koja osim što sama donosi pisane podatke, bilježi i što o Lovranščini drugi pišu. To *Zbornik Lovranščine* nedvojbeno čini publikacijom koja je središnja i kojoj se kao izvoru obraća svatko koga zanima nešto iz toga kraja.

Dušan Peršić piše o terminima Kvarner i Karnar postavljajući tezu da je suvremeni oblik Kvarner nastao “dijalektalno-fonetskim iskrivljenjem”, karakterističnim za mletački dijalekt.

Robert Doričić napisao je temeljit prikaz knjige Slavena Bertoša *Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku* ističući da se radi o vrlo vrijednom prilogu poznavanju prošlosti habsburškoga dijela Istre.

Ivana Eterović prikazala je *Rječnik ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Pasjaka* Josipa Orlanda Hrvatina. Autorica pozdravlja pojavu ove knjige posebno ističući važnost zapisanih poslovice, izreka i drugih sličnih zapisa koji u knjizi služe uglavnom kao oprinjerenja lokalnoga idioma, a predstavljaju dragocjenu etnografsku građu.

Robert Doričić prikazao je i knjigu etnografkinje Lidije Nikočević koja se u knjizi naziva *Zvončari i njihovi odjeci* pozabavila fenomenom zvončara čija je vrijednost i među-

narodno priznata pa su 2009. uvršteni na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Cvjetana se Miletić na rodnoj čakavštini osvrnula, da parafraziram naslov njezina priloga, *na četrtu perlu Zvonećoj va čast*, odnosno na četvrtu knjigu Franje Matetića *Moja staza*, dok je Vjekoslava Jurdana prikazala novu pjesničku zbirku Vlaste Sušanj Kapićeve *Jelitima*. Iz dvaju je prikaza evidentno kontinuirano književno stvaralaštvo u ovom kraju.

Ana Montan prikazala je katalog izložbe *I moj nono je navigal: Brseč i Brseščina* što ga je uredio Robert Mohović. Katalog obiluje fotografijama, a opremljen je i tekstovima Roberta Doričića, Bernarda Frankovića i urednika, Roberta Mohovića. I Izložba i Katalog važan su čin u kulturnom životu Brseštine.

Igor je Eterović prikazao 6. knjigu Moščeničkoga zbornika koju je uredio Robert Mohović. Radi se o publikaciji koja je po svom primarnom cilju slična svim lokalnim zbornicima i čija je važnost za lokalnu sredinu, ali i šire nemjerljiva.

Cvjetana se Miletić dirljivo osvrnula na deplijan s Komemoracije u povodu stradavanja sela Vele Mune, Male Mune i Žejane 5. svibnja 1944., znakovita naslova *Ne ponovilo se*. Deplijan je uredio Robert Doričić.

Vjekoslava je Jurdana prikazala zbirku čitane poezije triju čakavskih barda GERVAIS – KOMPANJET – PAVEŠIĆ, za čije su ostvarenje najzaslužnije Rajka Jurdana Šepić i Vlasta Sušanj Kapićeva te niz glazbenika koji su sudjelovali na projektu.

Ivana je Eterović napisala osvrt na Izložbu *Glagoljica u Brseču, Moščenicama i Moščeničkoj Dragi: Trajni pečat hrvatske pismenosti i identiteta*, što je bila otvorena od 7. do 29. studenoga 2013. u Galeriji "Garbas" u Rijeci i koja je široj javnosti pokazala to golemo tradicijsko blago.

Roberta Dešković i Antonija Huserik napisale su izvješće o projektu prikupljanja jezične i tradicionalne baštine Lovranšćine koje je tijekom školske godine 2012./2013. provodila povijesna grupa učenika Gimnazije Eugena Kumičića Opatija sa svojom mentoricom, profesoricom povijesti Sanjom Simper. Radi se o iznimno važnom projektu koji će prikupiti vrijednu građu u trenutcima njezina nestajanja, ali i upozoriti mlade na potrebu njegovanja i očuvanja vlastitoga jezika i kulturnoga identiteta. Projekt je to koji bi svojom osmišljenošću mogao biti poticaj svim drugima katedrama Čakavskoga sabora.

Zbornik završava Izvješćem o radu Katedre Čakavskoga sabora Lovran 2012.–2014. njezina predsjednika Igora Eterovića, iz kojega je evidentan veliki rad i entuzijizam članova Katedre.

Na koncu ovoga prikaza istaknuti nam je važnosti i vrijednosti ovoga zbornika koje se mogu spoznavati s različitih aspekata i što je broj tih aspekata veći, to je vrijednost publikacije veća. Istaknula bih najprije dvije strukturalne važnosti ovoga zbornika. Radi se naime o iznimno dobro promišljenoj i osmišljenoj publikaciji koja je u ovom svom dijelu posvećena primarno filološkom blagu Lovranšćine, ali nije ostala zatvorena ni za druge važne i zanimljive teme. Svi su objavljeni znanstveni radovi recenzirani i to iz pera ponajboljih stručnjaka koji čine sam vrh hrvatske filologije i čija su imena navedena na početku knjige Zbornika. Uredništvu Zbornika treba čestitati na visokim kriterijima koje su si postavili svjesni činjenice da samo na taj način osiguravaju i najveću kvalitetu. Od jedanaest

znanstvenih radova u ovom zborniku, deset je izvornih znanstvenih i jedan pregledni znanstveni. To svjedoči o iznimnoj kakvoći radova, a ona pak i ne čudi s obzirom na činjenicu da su se skupu odazvali eminentni hrvatski jezikoslovci i velik broj mladih, ali već afirmiranih znanstvenika u struci koji nose budućnost hrvatske filologije. Takva koncentracija renomiranih znanstvenika nije čest slučaj za lokalne skupove.

Druga je dimenzija ovoga zbornika ona koja nije znanstvena, ali je jako važna jer obavještava o svim događanjima i knjigama koje se bave nekom domenom života u Lovranščini ili njezinu susjedstvu. Zbog marnoga prikupljanja i objelodanjivanja takvih osvrtâ, izvješća i prikaza *Zbornik Lovranščine* postaje referentna točka kojoj se obraćaju istraživači svih profila koje u njihovu radu zanima Lovranščina i što se o njoj piše. Valja istaknuti i lijepu grafičku obradu teksta obogaćenu brojnim fotografijama i kartama koje znatno poskupljuju tisak, ali obogaćuju knjigu.

Treća knjiga *Zbornika Lovranščine* osmišljena je i domišljena knjiga s jasnom koncepcijom, beskompromisna u poštivanju najviših kriterija struke i nepokolebljiva u nastojanju da analizira i objelodani svaki aspekt lovranske zbilje. U tom nastojanju da na znanstven način prikaže, analizira i sintetizira život Lovranščine ova je knjiga važan prinos primarno filologiji kao znanstvenoj disciplini kojoj je bio posvećen proši znanstveni skup, ali jednako tako i demografiji i etnologiji i povijesti umjetnosti. Ona je i vrijedna perla u niski koju zovemo hrvatskom kulturom jer je stvarâ, ali i gradi. Nedvojbeno je velika važnost ove knjige za lokalnu sredinu, za sve stanovnike Lovranščine jer su oni i i njihovi preci stvarali tu i takvu civiliziranu uljudbu.